

Број
20
пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број
30
филира

УРЕДНИШТВО:
Краља Милана ул. бр. 2. ТЕРАЗИЈЕ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК
ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Изази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

КОМАНДАНТ МОРАВСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА

Ђенерал Илија Гојковић

КОМЕ СЕ ПРЕДАО ЂЕНЕРАЛ ДАВИД ПАША СА ЦЕЛОМ СВОЈОМ ВОЈСКОМ

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

На обали Драча.

Овдје побј,
Барјактару,
Свиден барјак, златне ројте!
Соколови
Славу стару
Милутина краља појте!
Нека леги
Као бура,
И на Дрини и на Сави
Браћи јави:
Наш је! наш је Јадран плави!
Ура!...
Мостар.

О Србијо,
Мили доме,
Красан ли си лавор сплела!
По широком
Скуту твоме,
И светости твога чела,
Снова, ето,
Пун азура,
Јадран сина, из дубина
И ширина,
Сјај корала и рубина!
Ура!...

Здраво! Здраво!
Море плаво!
Своју крв смо за те дали,
Топлу, благу,
Милу, драгу,
Ко твој бисер и корали...
Па хтједне ли
Дивља бура
С тебе да нас макне само --;
Мрети знамо —
Без крви те ми не дамо!
Ура!...

Алекса Шантић.

На Младом Нагоричану

Критичан тренутак битке по опису једног учасника

(2)

Војници се почеше стишавати и уређивати.

— Јунаци, отпоче и њима капетан, немојте лармати већ се што пре уредите, да сложено дочекамо Турке, ако им падне на ум, да нас и ноћас нападне.

Оставили су нам четири топа и ми смо их данас победили. Сад имате да слушате офицере који су живи, ако су ваше старешине погинуле. Разумете ли?

— Разумемо, одговорише многи.

— Добро, командујте, господине потпоручнике „О десно раме“, нареди капетан.

Потпоручник Лебл, командова, и војници израдише добро ту радњу.

— Добро је, јунаци! викну им капетан полазећи даље.

— Стараћемо се! одговорише сложено војници и као да се окуражише тим уобичајеним војничким одговором.

У близини беше један вод са заставом. Ту довукоше и онај топ турски. Мало подале беше и чета капетана Драгутина Јанковића, кога позва капетан Ђукић и нареди му да доведе чету до заставе и да се ту утврди у истој линији са потпоручником Леблом.

Тога тренутка доведоше пред нас једног Арнаутина везаних руку.

— Што си се уплашио? упита га капетан прилазећи му и тапшући га по рамену.

Он није разумео шта се пита, али је зевао и миком тражио воду. Капетан му из своје чутурице даде чашицу воде. Пошто је попио воду Арнаутин пољуби капетана у колено. Затим га одведоше даље уназад као заробљеника.

Мало даље у страну стајаше једна група коња. То беху коњи команданта Глишића и ордонанси његови.

Капетан узјаха ордонансовог коња и у пратњи осталих ордонанса и ађуганта Бошка Бошковића продужи даље обилажење положаја. Ја узјахах једног коморцијског коња, који се ту однекуд нађе.

Пошто обиђосмо чете капетан Драгомира Димића, Милана Поповића, Свете Стојадиновића, вратисмо се застави.

На бојишту беше тишина пуцање се већ било стишало. Само се у даљини на турској страни још чуло свирање труба. Село пред нама поче се палити. Можда је то сигнал Турцима!

Могло је бити око 7¹/₂ часова у ноћ кад смо се уредили на положају. Сад се могло рачунати на јак отпор наших војника.

Баш у то доба дође један артиљеријски поручник из дивизијског штаба и рече капетану, да командант дивизије тражи команданта седмога пука.

— Ја не знам да ли сам ја остао најстарији у пуку рече му капетан Ђукић, али на овом одсеку нема нико старији од мене. Мени је незгодно да идем одавде, јер се Турци спремају да нас нападне овог часа.

Њих двојица пођоше заједно неколико корака, и у том среташе мајора Тодора Павловића ађутанта дивизије и мајора Милана Николића.

— Како је стање, Ђукићу, упита мајор Павловић.

— Код нас није баш добро, одговори му капетан, али срећом код Турака је много горе. Ево оставили су нам четири топа. Наредио сам да се људи утврђују, али су војници страшно измешани. Кад би нас могли сменили бар за два три сата, да се уредимо, добро би било.

— Цео осми пук је недирнут, рече мајор Павловић, и ево га на шест стотина корака позади. Немојте се ви плашити ништа. Послаћемо вам сад један батаљон.

Ово нас умири.

— Како је на осталим тачкама, упита капетан.

— Врло добро. Држе се војници одлично. Изгледа да Турци понуштају, храбрио нас је мајор Павловић. То је имало дејства.

— Хвала Богу, узвикнуше сви присутни.

Мајор Павловић и Николић одоше у дивизијски штаб, а ми се вратисмо и седосмо на неке греде испред једне куће.

Пред нама се видеде једна нога одваљена од кука, и тако одвојена, ужасавала нас је. Иза куће крчао је један поднаредник, који већ два сата није могао да издахне.

Кишица отпоче падати. Једна група коњаника оде ка селу, носећи преко седла пресамићено тело команданта Глишића.

Од једном се проломи страшна пуцњава, са турске стране, наши одговорише. Неколико официра, који беху окупљени око капетана, отрчаше својим четама.

Пуцњава је трајала око двадесет минута. У даљини на дивизијском десном крилу отпоче и гоповска паљба. По пуцњави наших војника оценисмо да се наши држе свукод добро и да су тамо, где су били постављени. Добро је. То су без сумње и Турци осетили, јер ускоро престад пуцњава — и целе ноћи остадосмо мирни. Могло је то бити око 9¹/₂ часова ноћу.

У том дође и мајор Николић и саопшти официрима, да је он сада командант седмога пука.

— Господине мајоре, рече капетан Ђукић, Турци су се утврдили испред нас. Они ће нас сутра сигурно напасти. Ми морамо положај добро утврдити, ако хоћемо да га одржимо.

— Добро, Ђукићу, одговори мајор, остављам тебе да утврдиш положај.

Баш у то доба дођоше и две чете из осмог пука са мајором Николом Пејчићем, који заједно са капетаном пође да утврђује положај.

— Ето, отуда долазе шрапнели, објашњаваше Ђукић, и помоћу војника постављаше правац линије утврђења.

До три сата ујутру ишли смо од места до места и трасирали ровове и утврђења. Умор нас беше савршено опхрвао, али је капетан, спотичући се, ишао све даље и даље, војници који беху ископали ровове, спаваху у њима покривени шаторским крилима; умор их беше савладао. Једино су официри бдили над њима

и будили их кад је требало пуцати. У три сата, баш кад смо завршавали утврђивање и десног крила положаја дођоше две чете осмога пука мајора Милана Радвановића да нас смене. Капетан му предаду утврђења и објасни му ситуацију. Ми се свикретосмо ка селу Старо Нагоричано, одвлачећи оне топове — и носећи неке рањене војнике, које не могосмо оставити, јер нас преклињаху да их не остављам.

Умор и жеђ сатираху нас. Кретање преко мокрог орања и по ноћи исцрпише нам и последњу снагу. Војници остајаху у сред блата и њива, да се одморе — па тако и заспаше.

Било је ско 4 часа изјутра, једва стигосмо до села Ст. Нагоричано. Ту беше и коњица. У једној колиби лежао је болесни брат покојног команданта Глишића, храбри мајор Душан Глишић, који запита капетана како му је брат погинуо. Ми од жалости не могосмо слушати причање капетаново.

Командант IV коњичког пука, мајор Јеврем Лазић, изиђе пред нас и упита капетана како је напред.

— Добро је, одговори капетан, нисмо ни једну тачку упустили. Сменио нас је 8 пук, а ми идемо у село да се уредимо и да понова идемо на положај ујутру. Турци су чини ми се балдисали.

— Слушај, Ђукићу, ја те молим по хиљаду пута отпоче ватрено мајор Лазић да предузмеш све мере — чак и драконске, те да се не упусти ваш левокрилни вис; иначе ће се ком-

промитовати цела ствар. Баш ти хвала, кад ми то саопштаваш. Ми смо у сграшној неизвесности како је напред. Идем одмах код кнеза Арсена да му саопштим. Али, понављаше мајор, молим те, скупи све што буде при руци и истерај на положај. И ми ћемо вас помоћи ако устреба.

— Не брините, одговори му капетан и продужимо у село.

Већ је свитало. У селу све ври. Сељаци и сељанке нису ни ока затворили. Они су умирали од страха, очекујући шта ће бити.

Наши домаћини беху један старац и старица. Баба ме поче грлити и плакати. Богу хвала, једна старица кад си нам се вратио жив.

Само што пописмо кафу, стиже наређење да се излази на косу више села. Беше већ лепо свануло, кад се војници почеше прикупљати.

Официри и војници неиспавани, испијени и бледи. Од некуд донесоше хлеб. Тек тад осетисмо да смо гладни.

Дође и војна музика. Капетан Ђукић нареди, да засвирајунаку севдалинку. Један флигорнист отпоче сну: „Синоћ ми драги долази“... а басови се придружише и отпочеједно дивно брујање, које ја никад у животу нисам тако осегио.

Не знам ни сам да објасним какви ме осећају тада спопадоше. Сузе ми навреше на очи.

— Тако! мајку му! викну капетан Ђукић, очевидно узбуђен као и ми сви.

Док сам жив сећају се те музике, чији се звуци мешаху са грмљавом топова која већ беше отпочела на старом нашем положају.

Официри уређиваху чете. Код војника другог батаљона не беше ни један официр, те капетан Ђукић зовну капелника Марка Радосављевића и нареди њему, да уреди и поведе око стотину војника. Капелник прими наређење и оде војницима. Војна комора донесе нам муницију.

Истога тренутка дојури један коњаник ордонас и саопшти наређење капетану Ђукићу, да одмах изведе све војнике седмога пука на стари положај.

Капетан позва официре и изиђоше на један ђувак одакле догледамо посматраху борбу, која већ беше отпочела. Видело се, како су се Турци повили око нашег левог крила, док су сами истакли своје десно крило.

Наши славни противници

Јунак са Куманова и Битоља

Ђенерал Цавид Паша

који је са својом војском понудио предају ђенералу Гојковићу.

цире и изиђоше на један ђувак одакле догледамо посматраху борбу, која већ беше отпочела. Видело се, како су се Турци повили око нашег левог крила, док су сами истакли своје десно крило.

СРБИЈА СЛОБОДИЈА

Нови Пазар је дао жестоког отпора нашој Ибарској војсци, али је пред силом српском пао и предао се и онда су сви Пазарци изјавили своју покорност српским законима и одавали српском престолу. Тако су и они постали наши равноправни грађани а да је Србија у истини слободија лепо показује и ова наша слика. Кроз сред новопазарске чаршије тече поток. Када дође време њиховим молитвама пазарски Муслимани, који су сви наша вером одрођена кроз Србију Муслимани излазе испод својих ћопенака и право на поток, па се ту на сред улице изуцају, перу и врше своје верске обреде. Код Туџица наши вису смели и звонити на својим црвима, а сво под нама где наши грађани слободно на сред улице врше верске своје обреде, а да их у томе нико не смета. Шта вице наши официјери и војници пролазећи мимо своју браћу Муслимане с поштовањем посматрају како они с страхопоштовањем врше своје верске обреде, који су и нама драги, јер су ти верни поклоници Мухамеда крв крви наше, кост кости наше.

Снимак овај је нашег младог пријатеља и сарадника Цветка Мих. Зотковића, који је одмах после објаве рата

прешао за војском стару границу, да ратницима по својим скромним силама буде на помоћи. У идућим бројевима донећемо још неколико лепих Цветкових снимака из Новог Пазара.

Из Новог Пазара: Срби Муслимани узимају овдес на сред улице

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

Наша слика представља храбру чету војводе Ванђела, која је дејствовала у правцу прве армије и под управом војводе Вука, мајора Војина Поповића, учествовала у свима борбама од преласка границе до Елбасана, у који су четници први ушли. У првом реду у средини је војвода Ванђел Скопљанче. Њему с десне су Миланче барјактар, и Димитрије — Чика Мита Вукановић, електро техничар из Београда, родом из Скопља, који је и ако је претурно већ пола века међу првима полетео, да крвљу својом откупи слободу своје родном крају и у свима се биткама јуначки понео. Лево од војводе су Ташко Михаиловић и четник Никола. У горњем реду су с лева на десно Ташко Сотировић, Тома Николић, Миша Станко и Анђелко четници, а крајњи је Пера Симић, који је подлегао ратним штрапацама и умро искрено ожаљен од својих храбрих другова с којима је на бојном пољу делио зло и добро.

Усташка чета војводе Ванђела Скопљанчета

Наши у новој Србији

НАЧЕЛНИК ОКРУГА БИТОЉСКОГ
Душан Ђ. Алимпић

Када се Бранислав Нушић по својој жељи повукао с положаја начелника округа битољског то важно место поверено је једном од најобразованијих и најспособнијих наших виших полицијских чиновника, бив. управнику града Београда Алимпићу. Као представник грађанских власти у овим крајевима Нове Србије Алимпић ће бити од врло велике опште користи, јер ће својим тактом, искуством, правичношћу и строгости много допринети, да се у овим крајевима зацари ред, рад и законитост, чега није било под Турцима. Европски образован полицајац Алимпић у Битољу чини част српској чиновничкој хијерархији.

Наши родољуби

Творац Кола Јахача **Милосав Куртовић**, генерални конзул у пензији.

Овај скромни, а уважени наш јавни радник један је од оних заслужних синова ове земље, који је несумњиве заслуге стекао за наше ратне успехе. Стари ратник, јунак из сва три ранија наша рата, није могао с пушком у руци полетети браћи и помоћ, јер га ноге издадоше, али ипак је он један од оних, који може с правом и с поносом рећи: У овим успесима много је и мога дела. Те заслуге Куртовић је стекао несуморним дугогодишњим редом својим на подизању нашег коњарства. Тај рад уродио је красним плодом. Без њега ми не би имали за војску тако добру коњску послугу, која је ратним успесима много допринела. Ми смо на бојно поље пошли с одличним коњима у коњици, с снажним запрегом у артиљерији, са комором, којом смо задивили свет. А свега тога не било, да Коло Јахача деценијама није све могуће чинило, да у земљи подигне

коњарство. Творац Кола Јахача, најпреданији и највреднији његов радник био је и остао симпатични Милосав Куртовић. Он је предвиђао велике догађаје и свом својом добром вољом и опсежним знањем он је припремао терен за њих у једној грани. Други су то чинили на другим странама и тако смо ми били у срећном положају да цео свет изненадиво не само својим одушевљењем и готовошћу да мремо но и сјајном спремом. То нам је на бојном пољу донело успехе, па је право, да свакоме ко је тим успесима, било директно или индиректно, припомогао, речемо свесрдно хвала.

Наше војсковође

Пуковник **Алекса Радовановић**, командант V. пешадијског пука.

Међу оне наше офицере, који су се истакли својом спремом и личним особинама, долази и пуковник Алекса Радовановић.

Заступајући храброг команданта IV. пешадијског пука, пуковника Дрзгутина Димитријевића, Радовановић је учествовао у прелазу са овим славним пуком преко реке Шемнице, чије су величанствено прелажење под кином куршума и ирациела, посматрали сви страни аташеји и дописници, дивећи се храбрости овога пука. Са својим пуком учествовао је у свима биткама, вођеним на Свирцима, Клашу, Битољу, Гостивару, Куманову и у потерама за Турцима у Мерибу. Свуда је показао силну енергију и лично пожртвовање, и за то је награђен пуковничким чином.

Од Старца до Битоља.

(5)

— Дневник једног обвезника дунавске санитарске колоне. —

Ту смо наишли на веке књижевине и масу државних докумената исписаних на узаној али дугачкој, дебелој пергамент хартији. Ради успомене почео сам неколико таквих писама. Понео сам и неку велику књижевину исписану и исцртаву руком, али сам је морао бацити, јер ми је немогуће било да је носим.

У вароши се ништа не може добити. Ништо је војска однела, а остатак су мештани посакривали. Они су веома непредусретљиви.

Време је ружно и кишовито. Пред вече почиње ужасна киша с страховитим ветром, који нас је пратио целу ноћ.

Нисмо могли тренути целу ноћ. Сваки час смо устајали и побијали коље око шатора, које је ветар вадио и претио да и шатор однесе. А кад смо се од тога осигурали, онда долази нова беда: вода протиче кроз шатор. Опет се устајало и копањем се одвраћала вода на другу страну.

Дувана нема, хране нема да се набави. Незнам како ћемо ако овеко и даље потраје.

20. октобра.

И данас је ужасно хладно и страшно ветровито. Ветар је тако јак, да му се не може одупрети. Просто се бојите да вас не обали.

Немогући да спавамо устали смо врло рано и побегли из логора право у кафану да се огрејемо.

Немојте мислити, да је то кафана како је ви тамо имате. То је страћара: мала мрачна, ценатосана и ужасно прљаво. Неколико поломљених астала и нешто мало више оплетених столица, ниске без наслона, то је све.

Послужује вас неки прљавко с разбуршеном косом, коју само ваља о Ускреу и Божићу чешља.

Ту се добија шербет и тако звапа кафа. Велим: „тако звана“, зато што кафе и нема, него је јечам и бог би га знао шта је Укус јој је гадан — кисео.

Кад вам већ опишете ову кафану, ваља да напоменем да се ту и брија и шиша. Поред прозора стоји велика столица, а о дувару висе оглдало. Ту кафеџија брија своје госте, који то зажели.

Наредбе за даље кретање немамо.

Склањамо се од јаког ветра и зиме: час у шатору, час у кафани па и на другом месту док нам дан не прође.

Лекар се нестарао код једног домаћина за преноћиште, те идемо тамо где и ако на патосу ипак доста пријатно преноћисмо. Вредан домаћин нас је лепо дочекао и почастиио чашом топлога чаја. У собу је увео мангал с пуно разгоренога жара те смо се колико толико огрејали.

21. октобра.

Ветар је још увек али знатно попустио, а и време је топлије.

Сунчани зраци и ако слаби, ипак благотворно утичу на нас — премрзле.

Добили смо извештај, да се наша војска састала у Штину с бугарском војском и да је састанак био величанствен и дирљив. Официри и војници грлили се, љубили и братимили. — — —

Одмах после ручка дође код нас један бугарски комита и саопшти нам наредбу команданта места, која је гласила:

Да неки Турци долазе из Велеса и да сви који оружја имају, буду спремни за одбрану. Рече и да су све бугарске комите отишле овим Турцима у сусрет и да ова приправност има смисла само у том случају ако се они буду на путу размимомшли.

Војници се згледаше. Некима бејаше ова вест равнодушна а неки се, бога ми, озбиљно забринуше па и поплашише.

И збиља, ситуација беше опасна. Сва наша војска отишла је у правцу Скопља, а ми смо остали сами с првом пољском батњицом, а оружја сем неколико пушака, немамо.

Па шта ћемо, рече један од њих, овако ненаоружани. Бога ми, поклаће нас Турци к'o јаганце, а ми се нећемо моћи ни бранити.

Апотекар Милап Живковић, обвезник Милап Поповић и лекарски помоћник Тасић одвојаше се од нас и одоше у варош говорећи о тој новој напасти. Сат доцније кад су били већ до самог венца планине на коме су поређане стотинама хришћанских кућа, спазисше, да Турци преко другог брда долазе. Напред су ишли људи с белим барјацима у рукама, а за њима читав караван тако исто окићен белим заставама, коме се крај најје могао угледати.

Ево Турака, викну Поповић. Сви полетеше к' нашој колони, размисљајући: шта сад?

Апотекар погледа с оне стране брда и угледав велики број Турака, мислећи, према саопштењу оног бугарског комите, да су то оружани Турци, клисну у страну па појури на више и да га други не разувереше ко зна где би се зауставио. Можда тек негде иза брда на путу за Нагоричане.

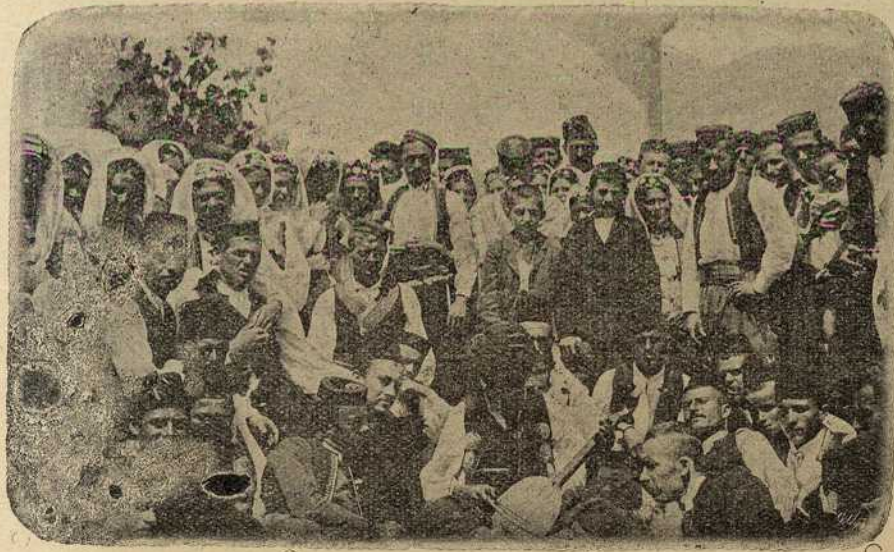
Но није то била турска војска, но се одбегли Турци предају и враћају својим кућама, које су пре доласка српске војске напустили. — — —

Одемо у турски крај да и ту нашу радозналост задовољимо.

Пред нами шаренило и интересантна слика, која се протеже од брда па све до у средини вароши, довелике џамије.

Турци са својим женама и децама предају се и носе у рукама беле заставе.

Људи изгледају изнемогли и жалосни, а жене забуљене шћуриле се поред кола па само гледају пре да се. У колима нешто мало ствари што су успели да изнесу из куће, натоваре на кола и побегну боје

Народни гуслар у Херцеговини велича на сабору српске победе на Куманову Битиљу и под Скадром

ћи се за своје главе.

Све наше очи бејаху упрте на буле. Хтели смо видети, што смо до сада само по књигама читали а то је: тајанствена лепота њихова. Јест али им је лице покривено фрецом, белом или црном, а од њега видите само очи па и њих склоне, окренувши се на другу страну кад им се приближите и упијете у очи. Турци нас само погледају. Да су у власти они би нам скупо наплатили ову нашу дрскост, а сада, да нас Бог сачува од онога што нам они помисле.

Сад су понизни, чак и понизнији него ли што треба да буду.

Приђем најближој фамилији до мене па упитам Турчина:

— Зашто си бегао? Зашто си мучио жену децу, и напуштао твоју кућу, те су ти је сељаци и комшије опљачкали.

— Е, зашто, одговара он понизно, као ван себе.

— Па нико ти већ ништа радио. Ми не долазимо да рушимо и пљачкамо, већ да уведемо ред и створимо благостање у земљи као што је код нас у Србији.

— Хвала — рече метнувши руку на груди и поклони се. — Ми смо мирни и добри људи.

(Наставиће се)

Косовски осветници

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ
† Радован К. Шуљеварић
КОМАНДИР ЧЕТЕ У 7. ПЕШАДИЈСКОМ ПУКУ

Храбри капетан Радован са својом четом учествовао је у свима биткама, што их је имала прва армија са Турцима. Војници његове чете с дивљењем говоре о храбрости што ју је њихов командир показао на Кумапову, Прилепу и Битољу. Кроз све борбе срећно је прошао, а да ни рањен није био и ако је увек био у стрељачком ланцу и први на јуришу. После битке битке он је са својом четом имао задатак да разоружава дивље Арнауते и на том послу платио је својим племенитим животом. У једном сукобу са Арнаутима из Мата Радован је славно пао 20. децембра код „Малог Врата“, у близини Дебра. Војници су свог омиљенога командира достојно осветили, а мртво тело јунака пренели су у Дебар, где вечан сан почива у порти дебарске цркве. Пок. Радован је важио као одличан официр, свршио је и нижи и виши курс Војне Академије, а у свима се борбама одликовао. Име хероја Шуљеварића, коме је један рођени брат погинуо на Кумапову, остаће у трајној светлој успомени.

† **Владимир Рајковић**, пешадиски капетан прве класе, командант батаљона у моравској дивизији другог позива, учествовао је у свима славним подвизима ове дивизије од Мердара до Битоља и свуда се показао како доликује јунаку. Непријатељски куршуми, у чијој је киши много пута био, поштедели су га, али га несрећна зараза ипак отера у гроб и српску војску лиши једног примерног официра, а породицу узданицу, хранитеља и бранитеља. Изложен свима ратним тежбама капетан Владимир је у Тетову пао у постељу из које се више није ни дигао. Преминуо је 22 јануара, а тело му је препето у Београд и овде сахрањено 27 јануара уз учешће многобројног грађанства и Краљева изасланика. Капетан Рајковић био је скроман, миран и повучен човек, а способан официр, који је своје способности на бојном пољу документовао.

Слава херојима!

Пред падом Једрена

Вазда, када би где писнула труба
Кô орô небу летео је смело;
Освета му је била свето дело,
Освета тако крвава и груба!...

Најзад кô део гвозденога стуба
Охол је стао пред Једрене бело,
Ал' тад му туга згрчи биће цело,
Пред падом овог горостаса — дуба!

Ај, цине, царе трију силних мбра
Зашто ти чело тако пуно ббра,
Зар младост неће повратити снове?

Зар ових дана, цветају руже
Да с мунарета хоће ти протуже
Вај, за одласком деце пророкове...

Марта 1913 год.

Младен Ст. Ђурић

Срби под Једреном

— Извод из једног официрског писма —

Асатли, 19. фебруара 1913.

... Кад год дозволи грмљавина топова и прасак брзометки, дух мој удучи прилику да се више преко брда и долова, преко крша и урвина до моје љубљене Отаџбине, до лепог родн г краја, до милих и драгих. Ето и сад је тај случај. Пушке и топови умукли су неко време пред страхотом природе. Ужасан вихор — готово олуја са невероватним снежним сметовима ућукали су и саму градску артиљерију. Уморни, прозебли борци по рововима и земуницама са спуштеним оружјем гледају и диве се гласу природе. Ја сам са својим митраљезима и друговима из одећења нашао скровишта у једној грчкој кући у селу Асатли.

Кроз зидове наше собе дува ветар као кроз какав стари колтур, али је ово ипак права сала према рову из кога нас је страшна студена изјурила. Немогући изаћи из собе у хладне сметове, пустио сам духу на вољу, дозволио сам му да вас обиђе и поздрави. Ево и сада баш сам у духу тамо док ми грешно тело подрхтава уз пећ, која се узалудно мучи да ми загреје мрачну собицу.

Ја немам речи којима бих вам могао описати војничке врлине наших добрих, храбрих ратника. Ја мислим да је наш војник издржљивошћу својом достигао врхунац! Јадранске мочари, са овим садањим сметовима киша од куршума и грапата, глад и жеђ све то није било у стању да сломи Србина. Још је у нама крв оних предака, који су костима засејали страховит простор од Галиције до Ангоре.

Ми смо коњаници под командом бугарског пуковника Морхолева. Употребљавају нас и као коњанике и као пешаке, идемо на позицију, у ровове и осигуравамо долину реке, Марице. Људи су издржљивији од коња, јер ћемо скоро остати без њих. Сметови су отежали снабдевање, а служба је тешка па ћемо брзо остати без њих ако се прилике не измене.

Једрене гледамо као Краљево са Ружића брда. Гледамо се као деца мед кроз стакло.

После овога затишја настаће општа канонада са свих сектора, настаће паклена борба која ће имати да реши судбу Једрена. —

Је ли који наш краљевчанин пао на велики жртвеник?

Поздрав свима онима који ме се још сећају *Христифор Васовић*, резервни коњички поручник иначе учитељ из Врдила, срез жички,

НАШИ РОДОЉУБИ

СРПСКИ ОСВАЈАЧ

Творац Кола Јахача Кнез Михаило
Милосав П. Куртовић

генерални конзул у пензији, резервни коњички мајор,
стари ратник и родољуб.

Наши под Једреном

Наша пешадија завејана од снега у рову пред Једреном.

Генерал Степа Степановић са штабом друге армије
(Попова Глав)

Командант друге српске армије са штабом да студира положаје. Артиљеријски генералу Степи нацрт положаја. Иза њих генерал Михаило Рашић, па артиљеријско-ријски потпуковник Мирко Поповић. На капетан прве класе Сава Мрцајловић до штабни пуковник Воја Живановић, командир пуковник Љуба Милић и капетан Антић, дунавске дивизије другог позива, генерал њега капетан Брашић и Косић.

Друге две слике приказују муке јем фебруара, око Једрена, где је зима у да је од мраза пуцало дрво и камен а се јао не само земунце и шаторе но и жив нашу пешадију завејану у рову, како се се види један део нашег војничког логора.

Но све ове муке српске војске за хом, јер је славна наша друга армија са и тиме достојно осветила црноменску по

ТВРДОГА ЈЕДРЕНА

Дунавске дивизије другог позива на положају Папаз Тепе пред Једреном.

Полковник Степан Степановић изишао је са својим потпуковником Драгомир Стојаповић показује командант дунавске дивизије другог позива, технички потпуковник Карло Михл и артиљеријској страни је у долини резервни коњички начелник штаба друге армије, генерал-мајор деветог пешадијског пука, пешадијски пукару у другом реду у средини је начелник штаба артиљеријског потпуковник Живко Ђорђевић и до

својим војскама на положајима око Једрена. Крајина је права реткост, завладала је права цича. Пешадија је навејао у висини човечјег раста и завела артиљеријске на стражи. Прва слика представља борбу са непријатељем, а на другој слици артиљерија су сметови просто претрпали.

Пешадија Бугаре биле су крунисане сјајним успехом Бугарима победоносно ушла у Једрене под командом Краља Вукашина на Марици.

НАШИ ЈУНАЦИ

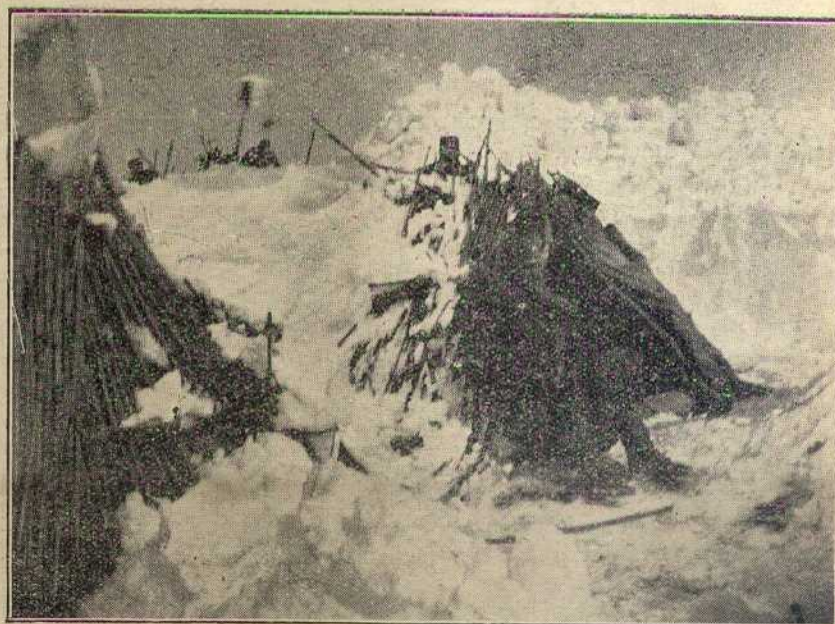

Пешадијски капетан I. Класе

† Владимир Рајковић

јунак са челопека код Тетова подлегао згрази у Тетову

Наши под Једреном

Завејани шатори и земунце српске пешадије под Једреном

Борба пре објаве рата

— Велишње једног учесника у борби на Лисици —

(2)

„Јесу ли наши из Ст. Србије или су Арнаути? запитах по наредби Николићевој капетана Вуловића.

Вуловић узе дурбин и рече:

— Нису наши! Наши из Ст. Србије збацили су сви беле капе и иду гологлави. Удрите али штедите муницију, јер ко зна колико ће трајати борба!

— Распадите г. Радисаве, оно су Арнаути, викнух још у трку.

Храбри и до крајности хладнокрвни Радисав Николић пусти цео реденик и ми гледасмо како се Арнаути поколебаше и почеше уступати.

У том паде први рањеник Вукашин Петровић, њега одмах склонише у караулу.

Никодим Рацић беше у шанцу код карауле са карабином у руци и надгледаше рад левог крила и митраљеског одељења.

— Удрите добро! виче Рацић.

— Други митраљез! викну Вуловић и неколико четника брзо изнесоше на полагај и други митраљез.

— Брзу паљбу у густе редове испод карауле на 600 м! — следоваше заповест.

Послуга одмах из пушка осу паљбу, а митраљез испали неколико метака па стаде. Опет испали метак два па стаде.

Рацић се са својим добро држао, али на нашем левом крилу, Арнаути се приближаваху све више. Положај наш био је у толико незгодан, што смо на самој Лисици имали турску караулу, око које беху ровови пуни Арнаута, а за тим и наша граница ту је улазила мало дубље на југ, док се десно и лево савијаше. Стога је чета била изложена унакрсној ватри и то како спреда из карауле и арнаутског низа лево и десно од ње, тако и са карауле Пропраштице, која је према нашем левом крилу, а затим и Гуришта према нашем десном крилу. План им је био да нас опколе и пресеку одступницу као да на њу четници мисле!

Одједном арнаутски редови испод брда почеше се приближавати левом крилу, а коц десног крила они већ беху на пропланку. Ми већ чусмо њихову команду: — »Бини, бре, бини!« праћену гадним псовкама.

— Други митраљез пали! викну Вуловић, али митраљез ни да макне.

— Брже трећи митраљез на позицију, а четврти монтиран да стоји за одбрану муниције у логору.

Заповест се изврши брзо, и трећи митраљез заузео позицију оног поквареног.

Реденик за редеником низао се, а масе арнаутске почеше падати. Арнаути се ускомешаше и заузеше своје старо место иза заклона. Први митраљез пак промени место и оде десно иза карауле да помогне нашем десном крилу у наступању. Куршуми су шиштали и већ смо се били навикли да распознајемо, који је од брзометке, а који од мартинке.

Око 9 сати пре подне борба се разви свом жестином. Рацић и његови убрзаваху све више ватру, а десно и лево крило заглашаваше митраљеска паљба.

Од једном одјекну страховит пуцањ у долини испред нас. Ми

убрзасмо ватру на свима странама, али посумњасмо да није турска артиљерија напала на наш први митраљез, премда пуцањ није био топовски. У ствари ми смо се преварили, јер један граничар дође да јави, дајетелеграфска веза турске карауле са мерџезом прекинута динамитом.

Око 9 и по десно крило Арнаута почело је да заобилази наше лево.

— Ми смо опкољени! викну Вуловић. Узмите довољно бомби.

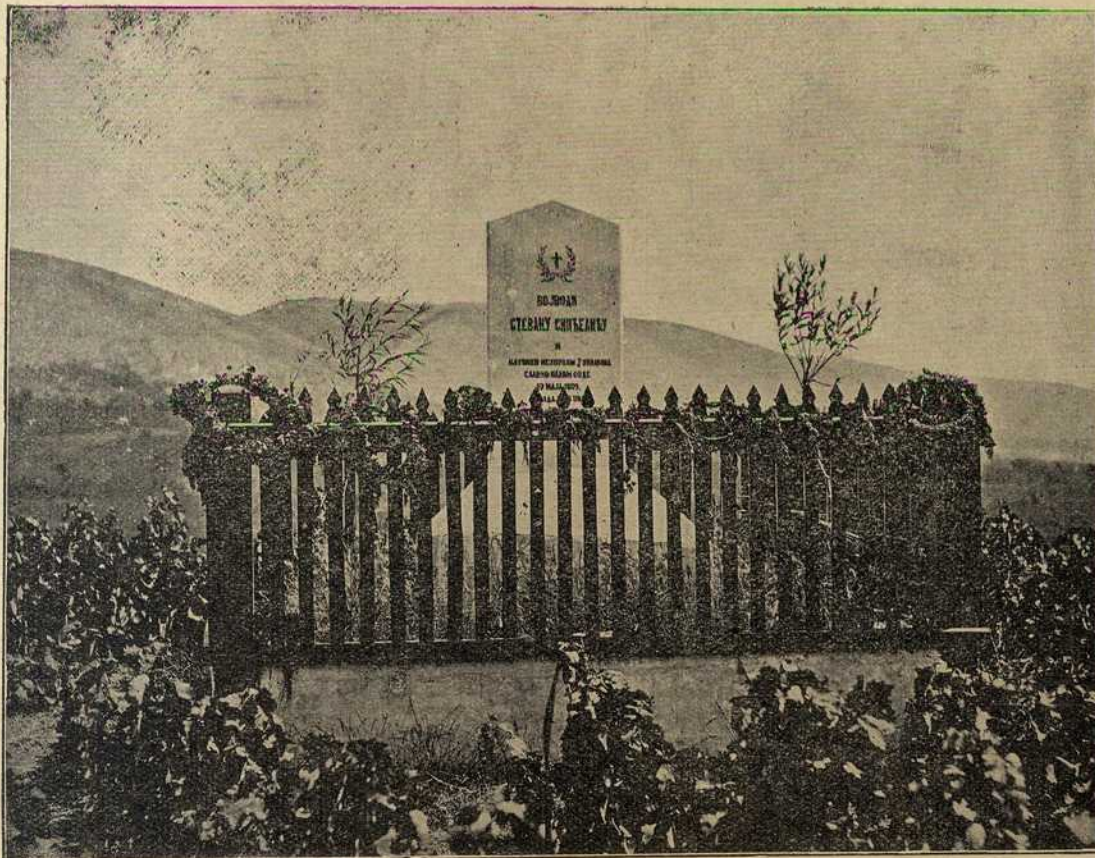
Наредба се испуни и кол оба митраљеза

за лежаху по 10. бомби а послуга се снабде, поред оних рањених, још са понеколико. Спремало се да се јуначки изгине на позицијама. Митраљеску муницију расподелисмо, а 10 до 15 граничара одоше да сузбију намеру Арнаута.

Код првог митраљеза дође граничарски поднаредник Милан Јовановић и показа поручнику Радисаву еполету неког вишег турског официра кога је убио и његову торбу пуну брзометне муниције узео. Дсбивши похвалу он одјури у шанец Рацићу, који му даде наполеон напојнице. Рацић за тим нареди Милану да метне динамит под турску караулу. Док се плотунима завараваше посада турска дотле поднаредник Милан одјури и метну динамит. Ускоро се зачу силан прасак, али караули не би ништа. Милан по наредби Рацићевој однесе и други динамит, а за то време почеше и бомбе падати код Арнаута. Но и овај пут караула се не сруши, већ се само мало распрсну.

По трећи пут јуначки Милан завуче динамит у пукотину зида. Иза страховитог пуцања небо се прекри

Спомени наше славе.

Споменик Синђелићу на месту херојске смрти на Чегру.

кишом од камења. Кула беше разрушена, а Рацић командова на јуриш и први излете преко бедема са ножем на пушци.

— Ура! громко одјекну и четници поискакаше из шанца. У пуној официрској униформи Рацић се изложи непријатељским куршумима, десно од њега јураше поднар.

Милан. Тек што је Рацић сишао с бедема, кад храбри Милан паде, смртно погођен, и издахну. Рацић крочи још два корака па се заљуља. Три куршума га беху погодила у прса. Четници који беху око њега, придржаше: га а он викну „Водите ме напред!“

Али после два корака он би понова рањен и паде. Неколико четника га дохватише и покиши од куршума пренесоме у караулу. Он је још био жив, али убрзо наступи агонија и он издану.

Смрт Рацићева озлоједи још више четнике. Из центра почеше бацати бомбе, на скривене Арнаути, који не хтедоше да се макну из заклона. Пушке грохтаху а митраљези својим „так-так“ уношаху забуну код непријатеља.

Напоследку Арнаути беху потиснути из срушене карауле и они почеше бегати низ брдо. Први митраљез поможе напредовање наших те тако одсудни моменат у борби на Лисици беше решен у нашу корист. Онда је било 10 часова пре подне.

Међутим, борба се и даље настави.

Са суседних караула отпоче врло брза ватра а и истерали Арнаути из карауле заузеше нове положаје. Да би онеспособио турску караулу на Попрашници други митраљез сручио је неколико редника у једно једино прозорче, које је било према нама, кроз које нас гађаху. За тим окрену бацати у кров карауле, јер се на таван беху попели Арнаути и иза ћерамида нас гађаху. Одједном почеше један по један истрчавати из карауле, а ми их палјбом из пушака дочекивасмо и обарасмо.

Око 3 сата после подне пуцањ над којом су захвални Срби да би се са турске стране умањиваше. Нама је сачували од зуба времена, поидгли капелу.

Капетан, сад мајор, Вуловић, који предузе команду над свима после погибије Рацићеве, би лако рањен у

мушицу леве руке. Он, пошто је превио рану на две на три, продужи и даље да командује и да сам даје примера личне храбрости.

Око 5 сати после подне почесмо напад појединачном ватром из другог митраљеза на караулу Гуриште. Ту смо били боље среће, јер њихове пушке не могаху,

да дејствују добро на толику даљину, док је наш митраљез косио.

У том почеше из карауле износити и рањене. Четници сви беху на својим позицијама и за време овог спровода сипаху ватру на непријатеља, кличући:

— Ово за Рацића, ово за Милана и т. д.

Већ око 6 часова борба пре стаде и свима се четницима изда заповест, да се прикупе у караули и шанцу око ње. Бедеми од шанца утврдише се митраљезом, мртва се стража размести свуда у наоколо, а ми ујосмо у караулу да дремајући прибавимо себи малко одмора.

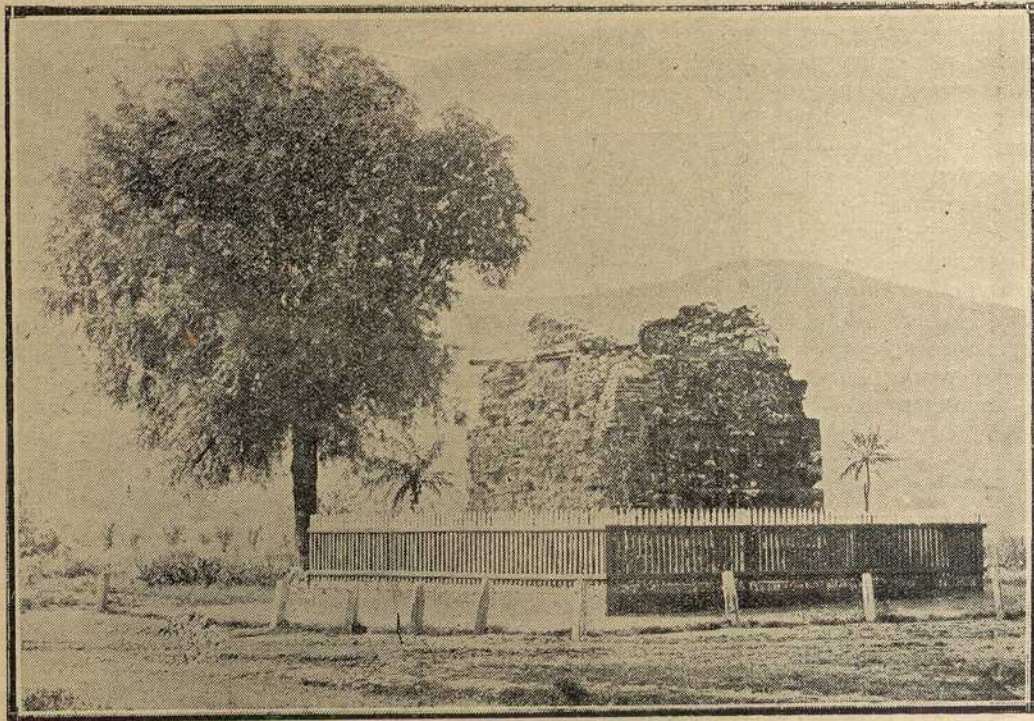
Тако се заврши борба на Лисици, у којој изгубисмо 10 мртвих и 5 рањених, а Арнаути преко 100 мртвих, док су рањенике повели са собом.

У борби су учествовали четници: Бабовић, чиновник Железничке Дирекције, Урош Петровић, чиновник Железничке Дирекције, Љубиша Врсаловић, чиновник Железничке Дирекције, Јован Бркић, трг.; „поп. Јаков“, наредник Власта Радовановић, студ. технике, Сања Живановић, ст. технике и др.

Митраљеско одељење предводио је поручник 2. пешадијског пука Радисав Николић, а као његов помоћник био је поднаредник 10. пеш. пука Драгољуб Фелба. У том одељењу били су ови четници: Милан Милошевић, ст. филозофије, Страшимир Милетић, правник, Стеван Грчић студент Трг. Академије, Светолик Ивановић, техничар, Јован Гаврић, банк. чин., М. Мојић благајник Грађанске Банке, Вукашин Петровић студент Трговачке Академије, Цветко Брајовић, правник, Милутин Милић банкарски чиновник; Бора Вујић, студент и Живко Туцаковић, техничар.

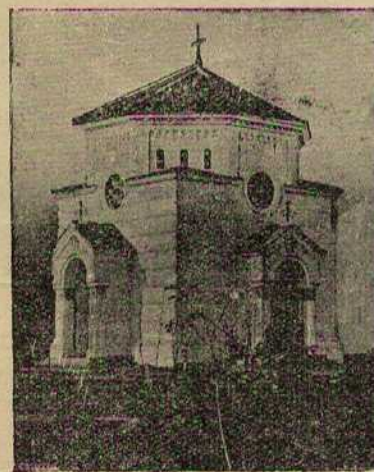
Четници су се сви показали храбри, а митраљеско одељење добило је у Приштини писмену похвалницу од капетана Вуловића и напојницу.

Сведоци турског варварства

Беле Кула:

коју су Турци зидали од глава славно палих Синђелићевих хероја на Чегру 1809.

Данашњи изглед Беле Куле

над којом су захвални Срби да би је сачували од зуба времена, поидгли капелу.

Четници су се сви показали храбри, а митраљеско одељење добило је у Приштини писмену похвалницу од капетана Вуловића и напојницу.

Милојко В. Веселиновић

— Многозаслужни родољуб као вешт, разборит, одвећ храбар и неустрашим борац —

Скорих дана смрт нам је уграбила једног скромног а многозаслужног јавног радника. У Делиграду у своме родном крају, после дуга и тешка боловања преминуо је *Милојко В. Веселиновић*, конзул у пензији, један од најбољих наших познавалаца Старе Србије и Македоније, прилика и људи у њима. Смрт његову забележили су наши листови, али нису довољно истакли значај овог скромног човека, који се одликовао и као просветни и као књижевни и као политички радник и као ратник на бојном пољу. О раду Милојка В. Веселиновића могла би се исписати велика књига и ми чврсто верујемо, да он неће остати без тога поменика. Ми ћемо га се данас сетити само као ратника, јер је данас ратно време, а као јунак најмзње је био познат. Но место да ми истичемо његове војничке врлине и јатне успехе пустићемо, да га као војника карактерише и представи његов командант и учитељ, познати велики родољуб српски Милош С. Милојевић, који је пок. Милојку издао овакво уверење:

На молбу господина Милојка Веселиновића родом из села Јасења — Делиграда — среза и округа алексиначког а садањег писара начелства окр. чачанског, подписани уверава сваку надлежну власт и сваког оног, који су о томе надлежни знати, и то:

1, Да је г. Веселиновић, по предлогу потписаног, од 15 децембра 1877 г. № 5048 утврђен у чину *таборника* — командира — копаоничког табора — батаљона — а у *дружини* — *кору* — *Дежевско-Ибарској-ушашкој*.

2, Да је као таборник поменутог табора био у свима борбама, у којима је његов табор био уведен у Подибарју, на Копаонику и т. д. а нарочито се одликовао у борби 2. јануара 1878 г. на *Кнежевом Брду*, *Лозну* и т. д. те је као храбар и неустрашим борац и као вешт и разборит старешина по предлогу потписаног одликован *Таковским Крстом* V степена.

3, Да је не само био у поменутој *дружини* — *кору* за сво време нашег другог рата с Турцима и докле је војска наша била на граници, него је био и у првом нашем српско-турском рату и то 1876. године у *Добричу* а у *дружини* *кору* — *Моравско-Добричкој*, добровољачко-ушашкој и на *Раши* 1876/77 у *дружини* *Рашко-Ибарској*, *добровољачко-ушашкој* и одликовао се у свима борбама у којима је учествовао на *Рогозни*, *Вучијој Локви*, *Бербершћу*, *Змијићу*, *Г. Крњину* и т. д., као одвећ храбар и неустрашим борац и као врло вешт, војнички подпунце спремљен и извежбан, одвећ строг старешина, те је по предлогу потписаног и одликован *сребрном мецаљом за храброст*.

4, Да је по предлогу потписаног, актима на то односећим се био одређиван за заступника потписаног,

за време једно-месечног његовог осуства у нашем првом српско-турском рату и вршио за то време држност — заповедника — *Команданта* — *Рашко ибарској-добровољачко-ушашкој дружини* и III класе студеничког батаљона, а тако исто и у другом нашем рату заступао потписаног такође по предлогу његовом, за време његовог путовања у Ниш по позиву Врховне Команде, као заповедник *Дежевско ибарско-ушашке* 187¹/₃ *дружине*, оба пута за време примирја, на потпуно задовољство подписатог, па које зато, а које опет што је се као заповедник — командант — појединих бивших таборишта — *логора*, у оба наша рата, као на *Крстишту*, *Дрењском Цољу*, *Ступу*, *Лепосавићима*, *Граничанима*, *Кнежевом Брду* и т. д. одликовао свима врлинама, које морају бити својствене једном разборитом, справедљивом, војнички извежбаном и развијеном — интелигентном — војеном заповеднику — предлазан је потписаним за чин *почасног пешачког потпоручика* и то у оба наша бивша рата.

5, Да је по предлогу потписаног, 1878. г. одликован *Ратном споменом* као борац

6, Да га потписани може, са светлим лицем препоручити свуда и свакоме и као храброг и неустрашимог борца и као врлог војнички извежбаног правога војеног старешину и као врлог великог родољуба и радника српскога нарочито у Правој Србији, за време Турске, као најбољег и најдичнијег нашег бив. учитеља у Брањи, који је се и као млад и избражен син Кнежевине Србије, добровољно излагао највећим и грозним опасностима, па и за сам свој драгоцен живот и из сопственог увиђаја и побуде.

Бивши заповедник — командант — *Добровољачко-ушашке-моравско добричке дружине* 1876. г. *Добровољачко-ушашке-рашко-Ибарске дружине* и III кл. студеничког батаљона 187⁶/₇ и *Дежевско-Ибарске ушашке дружине* — *кора* 1877-78 год.

8 Новембра 1880. г. у Београду

Милош С. Милојевић

† Милојко В. Веселиновић

као ТАБОРНИК (КОМАНДИР) ТАБОРА (БАТАЉОНА) У ДЕЖЕВСКО ИБАРСКОЈ УШАШКОЈ ДРУЖИНИ (КОРУ).

светио данашњој новој Србији у којој је дуг низ година с врло великим успехом радио на нашој националној ствари и на том пољу стекао заслуге, којеће њег овом имену сачувати трајан спомен у српском народу. Веселиновић је нашу књижевност обогатио прилозима знатне вредности, а иза њега остао је прикупљен драгоцен материјал.

Нека је светао спомен и вечна слава Милојку В. Веселиновићу, великом родољубу српском, вештом и разборитом војничком старешини и одвећ храбром и неустрашимом борцу!

Слава му!

Погибија наредника Ђукнића

— Једна епизода из борбе на Брдици. —

Уз слику младог хероја српског Живојина С. Ђукнића, питомца Војне Академије, да проговоримо коју реч о овом идеалном младићу, да се види како за славу српског имена пада узданица наша, омладина и цвет српског племена и како је скупа слобода, коју својом крвљу народ српски откупљује.

Пок. Живојин је рођен 2. марта 1893 год. у Краљеви од сца Сретена Д. Ђукнића, свештеника и члана жичког духовног суда и матере Даринке. Одрастао је и школовао се у Чачку. Био је увек пажљив, учтив према свакоме и до крајних граница послушан. Био је то честит дечко из добре куће, кога још ни науенице не беху огариле, а који се још тада заносио патриотским осећајима и националним идеалима свога народа. Такав ступи и у Војну Академију из 6 разреда гимназије 1911 године. У Академији је био примерен војник и ђак Свети рат за ослобођење своје браће одведе и њега као поднаредника у бојне редове. Он и његови другови бише расоређени по пуковима и тако Живојин постаде ађутант 3. батаљона 5. пешадијског пука II позива народне војске. И ако млад као капља он пође у рат, где га света дужност позиваше.

При поласку на границу сетио се он тада свога ступања у В. Академију, сетио се полагања испита, а највише му тада падаше на ум тема из српског је зика „Хеј трубачу“ коју је радио. Та песма га је сада потсећала на стварност, која пред њим стајаше и он одушевљено са осталим друговима полете брћи у помоћ не би ли се једном направили идеали остварили.

На бојном пољу су били његови идеали и био његов свет.

Његова душа глвала је у срећи. И ако одушевљен војник он је био нежан син и увек се сећао својих родитеља и редовно им писао из сваког места. И све што сних могли казати сада на овоме месту о његовом животу на бојном пољу било би празно и непотпуно. Његова писма говоре о томе и с тога ћемо их бар у неколико цитирати, јер његова писма то су читави прилози за историју рата, ако ће бити и једног батаљона. На основу тих писма ја вадим даље ове редове.

Следујући распореду пок. Живојин је отишао у Ваљево и није имао времена ни својој кући да сврати те да се са својима види, да се поздравни и да узме благослов својих родитеља.

Из Ваљева његов пут са војском био је преко Младеновца на стару српску границу и зауставио се код каваула: „Брванка“ и „Сикириче“. Пук у коме је био пок. Живојин долазио је у састав треће армије и чим је објављен рат они су прешли границу и 3. батаљон био је десна побочница и наступао је ка Приштини, која је и освојена; а 11. октобра тај батаљон, у коме је пок. Живојин био ађутант одређен буде да из Приштине иде у Косовску област и да разоружава Арнаути, што је и извршено. Тада су разоружана села: Белошево, Белочевац, Враголија, Мала и Велика Слатина Ариље, Пошозетин,

Мангура, Медвећа, Вршевац Чучуњаге, Добријево, Јенац, Добрања, Гланица, Лелетићи, Радево, Рујац, Торина и др. Свуда је у тим местима пролазио пок. Живојин са батаљоном и где се нису Арнаути хтели мирним путем предавати и оружје полагати вођена је борба док су савладани и оружје покупљено. Тада је он писао оду пред осталог и ово: „Да знате како је дивно српско Косово, које се пружило као длан од Приштине до Качаника па човек не може да га прегледа. Ја га сада знам целог и сва места на њему.“

Витешки јунак није знао да ће за слободу Косова своју невину крв тако брзо пролити.

Са Косова његов батаљон отишао је у Ђаковицу, пред којом је био опет у борби 22 октобра од 10 часова пре подне, до 6 часова по подне, када је Ђаковица пала.

„Леп је био приказ за време јуриша“ писао је он тада, „који је почет са 80 метара а требало је прећи реку, која је имала високе обале. Војници хтелаше да таже ниску обалу, али мој командант (Стеван Петровић) први скочи, а војници за њим. Ја сам тада командовао једним водом, чији водник беше заостао позади због изнемоглости. Пред јуриш, а на палубу наших топова Црногорци су дошли из Дечана и ушли у варош.“

Колико војничког у овим речима има, то може сваки оценити и колико љубави према своме послу, за који се тако предано спремао. Он је летео управо и његова млада душа није знала за страх и погибију.

Из Ђаковице његов батаљон кренуо се 28. октобра за Сан Ђовани, тамо... на српско море, о чему је Живојин вечито сневао. Тако су прешли све оне нечувене тегобе на томе путовању и 3. Новембра, на самом овом пу-

ту, имали су борбу са Арнаутима на Чива Гуригу, а већ 5. новембра борили су се код града Љеша. Борба је трајала од 12 часова пре подне до 4^{1/2} часа по подне, док се нису најзад Турци предали и српска је војска ту заробила команданта града, 31 официра, 50 подофицира 1200 војника.

У тој се борби Живојин нарочито одликовао својом храброшћу и тада је унапређен у чин наредника.

После примирја настаде опет борба и сад видимо Живојина у борби са Турцима у селу Даичу, а затим 20. јануара и у борби код Скадра. Ту је тешко рањен на смрт и однет у Љеш у болницу у којој је 28. јануара 1913 г. 10^{1/2} часова пре подне својим тешким ранама и подлегао.

Родитељи су телеграфским путем одмах извештени, а ускоро за тим школски друг његовог оца г. Ђорђе А. Хаџић, протојереј војни Дринске Дивизије II. позива, писао је опширно о његовој погибији.

Писмо гласи: „После срећна и скоро без икаквих жртава заузећа Барбаруше и Бушати са селима истих имена наређено је, да се изврши ноћни напад на Брдицу, која има модерна и јака техничка утврђења. Напад је почео 27. јануара у три и четврт часа по поноћи. Борба је била веома јака и тако рећи, очајна. У тој борби учествовао је и твој Живојин. Она је трајала до 6 часова изјутра. После једног часа почели су већ долазити по-

† Живојин С. Ђукнић славно пао под Скадром

једини рањеници на дивизијско превизијалиште, на коме сам се месту већ и сам по свом положају, овамо налазио, дочекујући их и вршећи своју дужност. Чим су први рањеници наишли одмах сам их почео распитивати е да бих нешто могао дознати о поку. Живојину, али ми нико ништа није могао казати о њему. Напоследку, угледам из круга једна носила. Приђем им више инстинктивно, једнако мислећи о њему.

— Шта је сине, шта је јуначе мој, зар си ми и ти допануо рана? — ослових га, јер то он беше на носилама.

— »Допануо једне али вредне«, весело ми одговори он са носила — »онакве каква јунаку и доликује«, на се насмеја.

— Не бој ми се, соколе, сад ћемо је и видети и извидати, наставих ја идући поред носила и тражећи очима што згодније место где би га спустили.

Одмах наредих те донесоше сена које подметнух под носила да га не би спустили на хладну земљу, а и да би му било лакше, помиловах га очински по анђелском лицу, па га упитах, како се осећа. Он сав беше премрегао, јер је до појаса био у води, због чега му је дотле и одело било мокро. Одмах му набавим коњака и парче два шећера да бих га загрејао. Он, пошто повуче прилично коњака из чутурице, рећи ће у шали:

— „Ето, видите г. прото, како ме рат научи и да пијем коњак и да пушим, а то дотле ја нисам чинио“.

Затим одмах дође лекар Др. Миливоје Рашковић из Шапца, па му скидоше одело и пред нама се, на мах, показа рана величине дводинарке, по неправилна облика. Она беше више при врху дебелог меса с леве стране, али на супротн ј не беше више никакве ране, јер олово беше остало у њему.

Пошто је превизијен и утопљен, запитам га како се осећа. Он ми одговори: „Добро, само ме стомак боли“; а кад сам за тим питао лекара, он ме је храбрио говорећи ми, да има наде на спасење.

Око 4 часа по подне тога дана он је натоварен на воловска кола у којима сам га добро увио и заједно са осталим рањеницима упућен је у болницу, у Љеш. Ја сам по свом положају морао остати у штабу код војске испод Бушати, пред Скедром.

Распитивао сам се о њему свакога часа и страховао сам за њега, док нисам најзад добио дозволу да одем до Љеша. У 2 часа по подне 29 јануара већ сам био у Љешу, где сам се одмах, још с коња, распитао о њему. Нисам се могао убојати: рекоше ми да је умро још 28. у 10½ часова пре подне, пошто је претходно добио запаљење трбушне марамице и да је сахрањен у порти католичког манастира, близу гроба поку мајора Ђорка Паштровића и још неких официра. После кратког одмора отишао сам те му припалио воштаницу, опевао га и прелио. Пролих над њим горке сузе као над својим дететом у место тебе, драги мој и тужни, друже, Сретене.

Кад сам га на завојшту питао — пише прота Хацић — може ли преболети рану он ми је одговорио весело и насмејана лица:

— „Не бојте се за мене г. прото ја се још тако добро осећам, да бих, чини ми се, и овакав какав сам сада, ипак могао отићи на бојиште и тући се са нашим вековним непријатељем.“

Ето, тако се угасио један млад, благородан живот и нестало је једног идеалног младића, који је свој род преко свега љубио.

Завршујући овај кратак опис о његовом животу морамо напоменути да су поку Живојину грађани града Чачка у великом броју, оба пола, одали достојну пошту 2. фебруара на парастосу у Чачанској Саборној Цркви и искрено оплакали његову рану и прерану смрт. Они су га жалили, али су били и радосни, што њихово родно место доби још једног Рајића, још једног Синђелића, у младом Живојину, чије је тело из Љеша пренето и уз учешће свега Чачка свечано 24. фебруара сахрањено у чачанском гробљу.

И као да је сама судбина хтела да у оном моменту,

када се у цркви преливаше кољиво за покој његове — племените и витешке душе, да се баш тада са хора црквеног зачу омиљена песма поку Живојина: „Хеј трубачу“ . . . и задрхти свако срце и успламте освета нашим душманима

Слава младом хероју и светао му спомен у срп. нарциу

Арнауцки понос

Приликом разоружања арнауцких села, било је саопштено свима Арнаутима, да ће се казнити смрћу сваки овај ко не преда оружје и код кога се доцније буде нашло.

Наш командант био је извештен да у једном селу има још доста оружја. Он пошаље једну чету и доиста та чета нађе преко стотину пушака у селу. Сопственици оружја буду изведени пред команданта. Командант их упита зашто нису предали оружје и имају ли још оружја. Они су упорно ћутали. На сва питања и понављања командантова, они су немо ћутали, не проговоривши ни једну једину речницу.

Командант им на крају саопшти, да ће бити одмах стрељани.

На лицима Арнаута није се приметила узнемиреност. Један млад Арнаутин клече пред команданта и мољаше милост.

Одједанпут, један постарији Арнаутин окрете се томе младићу и за трен ока пуче шамар по бледом образу младог Арнаутина, који се као опарен опет исправи.

Командант видећи толики понос код Арнаута, отпусти их кући. Великодушност команданта имала је већи успех и ефект.

Ђенерал Илија Гојковић

Редак је случај, у новије доба, да један војник редов, без стручних школа а само својим неуморним радом доспе до чина Ђенерал који данас са пуно права и на понос српске војске носи. То је Ђенерал Илија Гојковић или „наш чича“ како га зову његови војници и официри.

„Наш чича“ је човек необично лепе здраве памети и широке природне интелигенције, коју је он допунио пратећи вредно и неуморно сваки развитак — сваку појаву у војној стручној књижевности. Гојковић је и министровао са пуно части и нико ваљда за свој пад са министарске столице није добио толику сатисфакцију, као што га је овај рат пружио Ђенералу Илији Гојковићу. Њему се као министру није одобрио кредит за нове брдске батерије које је он сматрао као апсолутно потребне за будућу акцију и баш у борби на Битољу показало се да би ми са много мање жртава прошли да смо имали те Гоковићеве батерије.

Гојковићу је у овом рату поверена команда моравске дивизије I позива, која је од преласка српске војске преко границе па све до закључења примирја стално била у акцији и стално на истакнутим положајима. Та је дивизија сјајно извела своју задаћу. историја њених покрета у ствари је историја успеха српскога оружја. Моравска дивизија и сад је на предстражама на српскоме југу и према Арбанасима а „наш чича“ и сад је свеж, одморан и оран да у сваком тренутку прихвати борбу.

О моравској дивизији најмање је пијано,

она је најмање рекламирана али, кад се све среди и све заслуге буду стављене на своје место, Гојковићева дивизија заузме светло место у историји овог рата.

Још за време примирја Цавид-паша који је тада био у Корчи, нудио се ђенералу Гојковићу да му се преда и кад то ђенерал није могао тада да учини ево где му се Цавид сад понудио, да се преда.

На Шкумби реци састаће се оба јунака, Гојковић и Цавид од којих сваки има о друге лепо мишљење и поштовање и примајући сабљу из Цавидове руке „наш чича“ ће крунисати своје ратовање и своје војничке подвиге.

Н—ћ.

Наши под Једреном.

Службеници дунавске пекарске чете

Дунавска пекарска чета другог позива народне војске, која од почетка мобилизације врши неуморно своју тешку дужност, налази се сад пред Једреном у Мустава Паши. За време примирја Њ. В. Бугарска краљица Елеонора посетила је пекарнице ове чете, и врло се похвално изразила о њеном раду. Где год је до сада ова чета радила сјуда је односила рекорд у раду, а све благодарени њеном симпатичном командиру г. Живораду Божићу, који даноноћно настојава да одржи лепи глас своје вредне чете.

На слици су: 1. Живорад М. Божић резервни поручник, командир пекарске чете; 2. Петар Протић, професор Богословије, комесар пекарске чете; 3. Павле Павловић, професор у пензији, надзорник пекарске чете; 4. Стеван Живковић, секретар првостепеног окружног суда београдског, надзорник пекарске чете; 5. Љуба Живковић, полицијски писар, писар пекарске чете.

Од Скопља до Елбасана

— Утисци једног војника другог пркобројног пука —

(2.)

Упутисмо се кејом, да дођемо до Беаз куле, која се на самом заливу налази. Нађосмо се и пред кулом, те одмах покушасмо и у њу да уђемо; грчка стража, која се при самом улазу налази, пропустила нас је у кулу; те се ми по басамацима, који имају само благ вагиб, упутисмо у унутрашњост куле; одмах, при првим корацима видесмо, да је кула Турцима служила као магацин зе муницију и оружје, јер је препуна кутија од пушчана муниције. Испесмо се и на последњи кат, а са овим и на кров куле, који је врло лепо удешен за шетњу. Помоћу басамака, попесмо се чак до мотке на којој се лепршала грчка застава, и бацисмо поглед на море, на варош.

Дивна слика: Солун се пружио све крај залива, и од залива горе, у косу планинских проплакака. На врху се налази колосалак, али доста порушен Солунски град. Ту на кули направисмо распоред кретања по Солуну, те се упутисмо једном лепом, доста широком улицом ка грчком гробљу. И овом улицом иде трамвај, који баш пред самим гробљем скрете лево. Упутисмо се у гробље, врло лепо уређено, чисто, са дивним споменицама, на једном нађосмо слику једне старице, како лежи на самртничком одру, сва избодена пожевима; на њој је било око 10 рана, које шире, које уже, слика грозна али треба да представи варварство, које је тако рећи до јуче у овим лепим нашим крајевима владало. Изађемо из гробља, па се упутимо уз брдо, ка граду; дођосмо до првих бедема, пробисмо се кроз један, и нађосмо се у унутрашњости града; сам крш, стена, а по том кршу подигнуте куће без икаква смисла и реда; улицама крстаре торбари и дерући се продају своју робу; забуљене буле крећу се на све стране, носе судове за воду које овде има обилно. Једва се испесмо до на врх овог овако неуређеног краја вароши, и бацисмо поглед; слика је врло лепа, види се цео Солун, залив и околина. Покушасмо да уђемо и у тврђаву, али нас не пустише, ту је грчка стража; одосмо у једну кафаницу, која има дивну терасу, седосмо на ту терасу, и уживасмо у лепоти положаја овога места.

Дан диван, сунце огрејало, пигде облачка, ведро, да се далеко може видети; бацисмо поглед на Солун па залив, и уживасмо у лепоти, коју пружа Солун. На планинској коси, на врху које се налази град спушта се постепено ка заливу Солун, који, само мало да је уређенији био би по лепоти ненадмашно место. Упутисмо се полако по овом крају пођосмо доле другом страном. Нађосмо па једну дивну грчку цркву, која се налази на једној стени, а опкољена са све четири стране високим бедемом. Улице су све грозно прљаве, јер становници све ђубре и прљаву воду бацају на улицу, да би им дворишта и чиста.

Нађосмо и на неки трг, где се продаје што год хоћете, почев од најмаснијих јела, па све до златних и свилених ствари. Продавци су већином Јевреји, и за ствари које продају траже велике цене, да их на крају крајева продају са трећину оног што су тражили. Вака дрека, свако нуди своју робу, прави калдјоскоп од шаренила.

Знајући да нам је мало времена остало за разгледање овог лепог места, јер већ сутра, зором раном требали смо се кретати за Битољ, ручасмо на двоје на троје, па се упутисмо ка заливу, уђосмо у један чамац и отиснусмо се на воду, да обиђемо неке морске бродове а нарочито нам је пажњу привлачио француски брод Врих. Колос од челика, на сред мора пркоси валима и ни најмање не клатећи се, као да је из дна морског изникао; висок три ката, са три топа са једне и друге предње стране, а са задње неколико.

(Наставиће се

НАШИ ПОД СКАДРОМ

Српска артиљерија прелази Дрин да заузме положај пред Скадром

Српска опсадна батерија 12 см. француског типа Шнајдер Кане, чије разорне гранате страховито дејствују на Турке у Скадру

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА